

Quinze anys de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. Una visió des dels museus

JORDI ABELLA PONS

Director de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu

CARLES GARCÍA HERMOSILLA

Director del Museu Industrial del Ter

1

1. Barricada durant les protestes contra la celebració del 12 d'octubre a la plaça dels Països Catalans de Barcelona. Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

Han pasado quince años desde que, en 1993, el Parlamento de Cataluña aprobaba la Ley de Fomento y Protección de la Cultura Popular y el Asociacionismo Cultural. Esta ley supuso la creación del Centro de Promoción de la Cultura Popular y Tradicional Catalana (CPCPTC a partir de ahora), que debía encargarse de articular y dar un nuevo impulso a la investigación etnológica en Cataluña con una propuesta nueva, que también recogía aquella ley: el Inventario del Patrimonio Etnológico de Cataluña (IPEC). Este artículo le propone un repaso de lo que ha representado el IPEC para muchos de los museos catalanes y plantea algunas reflexiones de fondo sobre su pasado, su presente y su futuro.

Fifteen years ago in 1993, the Catalan parliament approved the "Law for the stimulation and protection of popular cultural and cultural associations". This law provided for the creation of the Centre for the Promotion of Catalan Popular and Traditional Culture (CPCPTC), charged with articulating and giving a new impulse to our country's ethnological research using a new approach that was also provided for in the law: the Inventory of the Ethnological Heritage in Catalonia (IPEC). This article reviews what the IPEC has meant for many of our country's museums and discusses some

La recerca és un dels objectius que tots el museus compartim amb més vehemència. No és estrany, la recerca està inoculada en els gens del museu des del primer moment del seu naixement. I quan veiem museus tan diferents els uns dels altres per temàtiques, dimensions, orientacions conceptuals, etc., sabem sempre que una de les finalitats que compartiran és la recerca, com a part indissoluble de la conservació del patrimoni, que, com tots sabem, també vol dir del seu coneixement. Paradoxalment, és evident que per a molts museus, és cada cop més difícil orientar recursos propis de la institució a la recerca, però també és difícil trobar espais, plataformes on acollir-se o recursos externs per assolir aquest objectiu tan inabornable. En aquest context, i amb les seves limitacions, és cert, l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya ha representat en l'àmbit del patrimoni etnològic una molt bona oportunitat per a molts museus d'introduir-se en el món de la recerca i la investigació científica.

INICI I CONSOLIDACIÓ D'UN PROJECTE

Ara fa quinze anys, l'any 1993, el Parlament de Catalunya aprovava la Llei de foment i protecció de la cultura popular i l'associacionisme cultural. Aquesta llei va suposar la creació del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (CPCPTC a partir d'ara), que havia de ser l'encarregat d'articular i donar un nou impuls a la recerca etnològica al país, amb una proposta nova que també recollia aquella llei: l'Inventari

del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC). El CPCPTC va néixer de la fusió de dos serveis de la Generalitat: el Servei de Difusió Cultural, d'una banda, i el Centre de Documentació de Cultura Popular i Tradicional procedent en aquell moment de la Direcció General del Patrimoni Cultural, de l'altra. En aquesta bicefàlia fundacional ja es recollien els dos àmbits de treball del CPCPTC: primer, la promoció de la cultura popular i tradicional catalana vinculada a l'associacionisme tot i que posant l'accent en la seva modernització amb la voluntat d'equiparar-la a altres indústries culturals, i segon, el que ens ocupa en aquest article, un àmbit de recerca i documentació de la cultura popular i tradicional, o, i aquesta era una de les novetats de la llei, del patrimoni etnològic. Un concepte d'ascendència francesa anteriorment reivindicat pels professionals catalans de l'antropologia que treballaven en l'àmbit del patrimoni. L'eina per desenvolupar aquesta funció havia de ser l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya.¹

En aquell moment, l'IPEC es va plantejar com un projecte de recerca obert a la diversitat interna, no preocupat exclusivament per les formes culturals preindustrials, de desenvolupament progressiu, i atent a les dinàmiques socials del present. Amb aquesta voluntat, molt aviat, el 1994 i el 1995, van llançar-se les primeres convocatòries de recerca, que van permetre iniciar el treball a dotze grups de recerca per tot el país, entre ells dos museus, el Museu Etnològic del Montseny i el Museu de la Pesca de Palamós.

El següent moment significatiu en el desenvolupament de l'IPEC es va produir l'any 2000. Amb l'experiència dels primers anys, el CPCPTC va aprofitar per reformular el projecte al voltant de dos principis directors bàsics: la recerca aplicada i el treball en xarxa. Així s'explicava des del mateix IPEC:

Entenem per recerca aplicada aquella recerca que està orientada a l'acció social i cultural en els àmbits de la difusió cultural, la museografia, l'escola, la festa, el turisme rural i cultural, etc. En aquest sentit, les iniciatives patrimonials responen cada cop més a interessos col·lectius lligats al desenvolupament local, a la cohesió social i a la reafirmació de les identitats territorials. Vist des d'aquesta perspectiva, doncs, el patrimoni esdevé un recurs generador d'oportunitats socials de desenvolupament.// El segon principi director és la cooperació i el treball en xarxa i en corresponsabilitat amb les entitats (museus, centres d'estudi, associacions culturals, universitats, etc.) que treballen amb el patrimoni etnològic en els àmbits de la recerca i de la dinamització sociocultural. El protagonisme d'aquestes entitats en la gestió i en l'activació del patrimoni en general i del patrimoni etnològic en particular és cada cop més important. El Centre no vol obviar aquesta realitat i per això es planteja la cooperació com a estratègia bàsica que marcarà el futur de l'Inventari.²

¹ En aquest article parlarem específicament de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. Creiem, però, que cal destacar també en l'àmbit de la recerca i documentació etnomusicològica la tasca de la Fonoteca de Música Tradicional Catalana, que també es va integrar al CPCPTC procedent del Centre de Documentació de la Cultura Popular i Tradicional.

² Hem extret tota la informació relativa a aquest segon moment important de l'IPEC de l'article "Segona fase de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya: recerca aplicada i treball en xarxa", publicat a *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 17, novembre del 2000.

Aquests dos principis serveixen al Centre com a coordenades per delimitar els aspectes nous del projecte a partir de l'any 2000. Entre aquests aspectes cal esmentar els nous programes de recerca, la creació d'una línia editorial per publicar el resultat de les recerques i sobretot la creació de

l'Observatori per a la recerca etnològica a Catalunya, l'eina que ha permès desenvolupar el treball en xarxa. El desenvolupament d'aquestes línies ha significat la consolidació del projecte en el seu vessant científic i en el seu vessant territorial. En parlem tot seguit.

UN GRAN IMPULS A LA RECERCA ETNOLÒGICA

L'IPEC acull dues modalitats de recerca: anàlisi i documentació. Els projectes de la modalitat d'anàlisi es desenvolupen en un termini de poc més de dos anys, i des d'aquest 2008 l'aportació global augmenta fins als 36.000 €. Els treballs, estructurats en diferents fases, han de finalitzar en una monografia d'anàlisi. Els projectes de recerca documentació, dotats des d'enguany amb 9.000 €, s'han de desenvolupar en el termini d'un any i estan destinats a elaborar inventaris acotats d'elements de patrimoni etnològic. Des de l'any 2000 fins al 2007 s'han desenvolupat 92 projectes de recerca diferents vinculats a museus, centres d'estudis, associacions culturals, administracions públiques o altres institucions, especialment la universitat, que s'ha incorporat a bona part d'aquests projectes.³ Si a aquests projectes de recerca hi sumem els dotze desenvolupats entre l'any 1994 i 1999, la dada global és de 104 projectes.⁴

Es pot seguir puntualment el desenvolupament d'aquests projectes a través de la *Revista d'Etnologia de Catalunya*, que cada sis mesos presenta articles sobre les diferents recerques. D'altra banda, algunes de les monografies finalitzades són publicades en el marc de la col·lecció «Temes d'Etnologia de Catalunya», una col·lecció que ja disposa de 15 volums publicats, alguns d'ells obra d'equips vinculats a museus o fins i tot que converteixen el mateix museu, la seva història i la formació de les seves col·leccions en objecte d'estudi. Aquest darrer és el cas de dues de les monografies publicades:

BELTRAN COSTA; Oriol. *El temps i els objectes. Memòria del Museu de Ripoll*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2005, 259 p. (Temes d'Etnologia de Catalunya; 11)

FRIGOLÉ REIXACH, Joan. *Dones que anaven pel món. Estudi etnogràfic de les trementinaires de la vall de la Vansa i Tuixent*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2005, 235 p. (Temes d'Etnologia de Catalunya; 12)

Com es pot veure, l'IPEC ha aixoplugat una intensíssima activitat investigadora en l'àmbit de l'etnologia, i ha treballat per vincular en aquests projectes les entitats locals amb els grups de recerca universitaris. Aquest, conjuntament amb el concepte central de recerca aplicada, ha permès que l'impuls donat a la recerca incorporés projectes de qualitat que també han

3 L'IPEC disposa, també, de les Beques de Patrimoni Etnològic, una altra línia de treballs de recerca orientada específicament a projectes d'investigadors individuals i no a entitats. Aquesta línia ja existia abans de la creació del CPCPTC (en el marc del Centre de Documentació de la Cultura Popular i Tradicional) i inclou també una línia de suport a treballs de recerca etnomusicològica. En el marc d'aquesta línia, que també ha estat reforçada als darrers anys, s'han desenvolupat 308 projectes de recerca.

4 Dades facilitades per l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya.

2. Trementinaires de la vall de Lavansa i Tuixén. Fotografia: Museu de les Trementinaires a Tuixén (Alt Urgell)

tingut una repercussió territorial que normalment la recerca acadèmica no pot aconseguir. La vocació d'acció cultural de les entitats locals s'ha vinculat en aquest cas amb la preparació acadèmica dels investigadors que procedeixen de la universitat. Això ha succeït especialment en projectes vinculats a museus. És el cas de les dues monografies esmentades anteriorment, i de molts altres treballs de recerca, com *El mas al Montseny*, del Museu Etnològic del Montseny, que ha comptat amb la participació d'investigadors de la Universitat de Barcelona dirigits per l'antropòleg Xavier Roigé, o el cas de *La casa cerdana*, del Museu Cerdà, que ha estat treballat conjuntament amb antropòlegs de la Universitat Rovira i Virgili coordinats per Joan Josep Pujadas, o els diferents treballs sobre jocs desenvolupats pel Museu Comarcal de l'Urgell de Tàrraga, que han comptat amb el suport del centre de recerca sobre jocs tradicionals de l'INEFC Lleida, coordinat per l'investigador Pere Lavega. En podríem citar molts altres, però aquests exemplifiquen prou el que hem volgut explicar.

Des d'una altra perspectiva, també cal posar en valor la generació d'informació de l'IPEC. Cada projecte de recerca genera fitxes, buidatges documentals, fotografies, entrevistes, descripcions, anàlisis, etc., que queden recollits en l'Arxiu de Patrimoni Etnològic i que són o seran, amb el temps, un fons de gran valor històric. Tal com explica Jesús Contreras:

L'IPEC hauria de tenir un efecte «acumulatiu»: la mateixa existència de l'IPEC constitueix un «patrimoni» per a la recerca. Un patrimoni que caldria rendibilitzar donant lloc, per exemple, a recerques de «segon grau»; recerques que, a partir dels materials recollits i de les anàlisis efectuades, sintetitzessin, comparessin, generalitzessin o particularitzessin l'abast i la significació de les institucions o els trets culturals estudiats...⁵

Cal no oblidar que, com hem dit ja en algun moment, l'IPEC ha estat, fins ara, una de les poques vies de finançament de treballs de recerca sobre patrimoni (i l'única específica de l'àmbit de l'etnologia), dotada amb quantitats que permeten el plantejament de projectes de recerca amb una certa ambició. Però, a més a més, té el valor afegit de la regularitat i l'estabilitat, amb la confiança que genera en les institucions de recerca del país la consciència que sempre hi haurà una porta on trucar quan es tracti de temes d'etnologia.

L'OBSERVATORI PER LA RECERCA ETNOLÒGICA DE CATALUNYA I LES ANTENES. LA CREACIÓ D'UNA PRIMERA XARXA TERRITORIAL

Un altre dels eixos d'actuació que ha caracteritzat l'IPEC en aquests darrers anys ha estat la creació de l'Observatori per a la Recerca Etnològica de Catalunya, tal com ho defineix el mateix CPCPTC.⁶ L'Observatori per a la Recerca Etnològica de Catalunya fou creat per poder conèixer puntualment i de manera actualitzada la situació de la recerca i la difusió de l'etnologia a Catalunya.

⁵ Citat de Jesús Contreras, "La recerca etnològica en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya", a *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 22, abril del 2003, pàg. 146.

⁶ Extret del web del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.

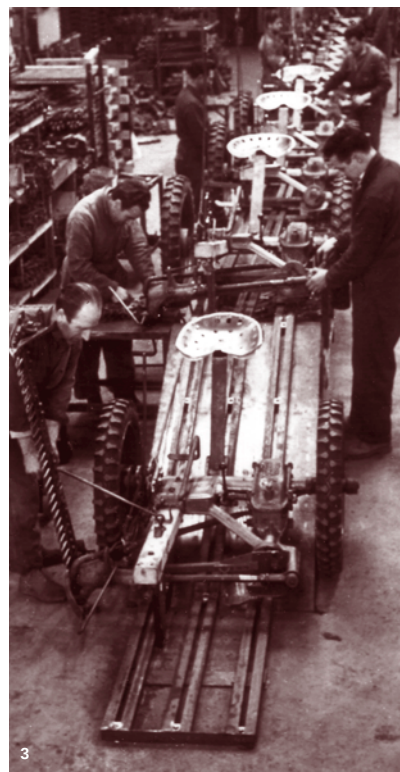
En aquest sentit, l'Observatori proposa dur a terme un constant estat de la qüestió sobre la recerca etnològica a Catalunya i per fer-ho va crear, l'any 2000, una primera xarxa d'antenes territorials. En l'Observatori s'inclouen diferents tipus d'entitats, tant museus com associacions o centres d'investigació,⁷ que es caracteritzen per una forta implicació territorial i, també, per la seva important tasca relacionada amb la recerca etnològica.

Les diferents antenes, en coordinació amb l'equip tècnic del CPCPTC, duen a terme anualment diverses funcions:

- Difusió i actualització de les activitats relacionades amb el patrimoni etnològic dins l'àmbit territorial específic de cada antena, mitjançant la publicació electrònica *RIDEC*, *Recerca i difusió de l'etnologia de Catalunya*.
- Identificació i difusió d'oportunitats de recerca.
- Organització de jornades de caràcter nacional o local sobre patrimoni etnològic.
- Gestió d'una borsa d'investigadors amb l'objectiu de posar en contacte entitats i investigadors.
- Assessorament i suport a entitats i investigadors, dins de l'àmbit territorial i local, en relació amb la recerca etnològica en general i la seva participació en els programes IPEC.
- Realització d'activitats –sovint organitzades conjuntament entre diverses antenes–⁸ de difusió i promoció de la investigació en etnologia.
- Treball per aconseguir una certa aplicabilitat territorial dels resultats de les recerques que s'hagin pogut desenvolupar a escala local.
- Establiment de contactes i col·laboracions entre el territori i l'àmbit acadèmic i universitari, per tal d'assegurar una major qualitat dels treballs d'investigació.
- Realització anual de diverses reunions i trobades d'antenes, on s'han anat generant diverses línies estratègiques i d'actuació que, a mitjà i llarg termini, ja estan començant a donar resultats.

Creiem que, vist amb una certa perspectiva històrica, la progressiva consolidació d'aquesta xarxa ha comportat importants resultats –tant per a cadascuna de les antenes que hi participen com per al global de la xarxa i el país.

En primer lloc, es va dotar el país d'una primera estructura –vinculada amb la recerca etnològica–, que va permetre una inicial política de proximitat territorial. Aquest fet té encara més valor si considerem que aquesta xarxa es creà en un moment que es caracteritzava per una important manca de polítiques de suport territorial i de treball en xarxa⁹ per part de la Generalitat de Catalunya.

3. Cadena de muntatge a mitjan dècada dels cinquanta del segle xx.

Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

⁷ Les primeres antenes d'aquesta xarxa van ser l'Ecomuseu de les valls d'Àneu, el Museu Etnològic del Montseny, el Museu del Montsià, el Museu de la Pesca de Palamós, Carrutxa (Centre de Documentació del Patrimoni Etnològic) de Reus i el Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

⁸ Un bon exemple d'això va ser la organització, l'any 2005, de les Jornades *Les zones de muntanya. Un futur a compartir*, que van tenir lloc a les Valls d'Àneu i al Montseny.

⁹ Tot i algunes excepcions, la política museística i patrimonial en el nostre país per part de la Generalitat de Catalunya s'ha caracteritzat durant molts anys per una manca d'inversions en clau de territori i poc suport econòmic a l'activació del treball en xarxa.

4. Barraca aixecada des de terra a la Conca de Barberà. Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

¹⁰ Aquell any s'hi van incorporar el Museu Marítim de Barcelona, l'Institut Català d'Antropologia, el Museu Industrial del Ter, el Museu Comarcal de l'Urgell de Tàrraga i el Museu Comarcal de Cervera (aquestes dues entitats actuen conjuntament sobre els seus territoris respectius, i per extensió, sobre el conjunt del pla de Lleida.

D'altra banda, el fet que aquesta estructura des d'un principi va estar dotada, per part del CPCPTC, amb recursos econòmics per desenvolupar la seva tasca, va implicar un important reforçament de la capacitat de treball dels equips humans i tècnics que formaven part de les antenes. Aquest suport econòmic ens va permetre assumir les responsabilitats com a antena de l'Observatori, no pas com una càrrega afegida a les tasques pròpies de cada entitat, com sovint passa en moltes xarxes sense recursos, sinó com una aportació, ben definida, que ha anat reforçant i millorant les nostres funcions territorials.

La xarxa també va implicar que es consolidés l'hàbit del treball en comú. A més, el fet de conèixer amb profunditat la situació, els mètodes de treball, les problemàtiques de cada una de les antenes i de compartir moltes sessions de debat ha comportat la progressiva creació d'un grup d'entitats cohesionat. Això ens ha permès un important enriquiment tant personal com col·lectiu i, al mateix temps, la creació d'un cert sector d'opinió i de reivindicació envers el patrimoni etnològic.

I, finalment, si valorem globalment el gran nombre d'activitats en forma de jornades, cursos, recerques i estudis, assessoraments, etc., que s'han realitzat i s'estan realitzant, tant a escala local i territorial com en un àmbit més ampli, no hi ha dubte de la incidència d'aquesta xarxa en l'àmbit de la recerca i el coneixement del patrimoni etnològic.

LA XARXA D'ENTITATS DE L'OBSERVATORI, AVUI

Després d'uns primers anys de funcionament –des del 2000, en què es creen les primeres antenes de l'Observatori i s'inicia una intensa dinàmica de treball–, arriba un cert estancament durant el període 2003-2004 quan, per raons de finançament, no sembla possible cap augment en el nombre d'antenes ni cap actualització pressupostària. Aquesta darrera època coincideix, també, amb canvis polítics i renovacions de càrrecs que comporten un cert període de redefinició interna, però la tasca de l'Observatori continua desenvolupant-se amb normalitat.

És l'any 2005,¹⁰ amb la incorporació d'un seguit de noves antenes territorials i una certa actualització pressupostària, que es dona un nou i important impuls a l'Observatori. Aquest fet simbolitza d'una manera clara i contundent que els nous responsables polítics no sols assumeixen i donen continuïtat al projecte de l'IPEC, sinó que li donen un nou impuls.

En aquest sentit, un dels principals objectius de l'Observatori, que és el de tenir una xarxa d'antenes estesa arreu del territori català, sembla que es va convertint en realitat. En aquest moment ja són deu les entitats repartides pel país que assumeixen aquest paper dinamitzador de la recerca etnològica.

Tot i això, un dels temes pendents que calia solucionar des del principi era com normalitzar formalment aquesta col·laboració que s'establia entre el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana –i per extensió del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya– i les diverses entitats territorials que formaven part de l'Observatori. Era necessari assegurar la continuïtat d'una manera més estable i sòlida d'aquesta xarxa, i donar-li més consistència.

Tot i que des d'un inici ja es parlava de la possibilitat de signar un conveni de col·laboració, els diversos intents que es van dur a terme durant els anys 2005 i 2006 no van reeixir. Ha estat ara, durant l'any 2007, que això finalment s'ha pogut aconseguir gràcies al nou impuls polític i tècnic que està rebent l'IPEC. Sens dubte el fet d'haver signat aquest conveni consolida d'una manera important l'Observatori i permet donar més joc al paper de les entitats de la xarxa en el territori i el seu futur.

Arran d'aquest conveni també es fa un pas endavant en la redefinició dels usos i les funcions de les antenes. En aquest sentit, es proposen noves línies d'actuació per donar una major visibilitat al treball territorial que s'està desenvolupant: treballs de recuperació de memòria oral en xarxa, formació sobre gestió d'arxius fotogràfics i orals, exposicions conjuntes per itinerar, activitats de difusió coordinades, etc.

Creiem que podem considerar l'Observatori una de les primeres xarxes territorials que, des de l'any 2000, s'ha anat consolidant en el nostre país. Cal esperar que el seu futur estigui assegurat i, progressivament, es vagi ampliant amb noves antenes territorials i dotant-se de més recursos humans i pressupostaris.

Malauradament i fins ara, exceptuant honorables exemples,¹¹ a Catalunya no ens hem habituat a treballar en xarxes territorials –sobretot si aquestes vénen coordinades i activades des de la mateixa administració. Creiem que això ha estat un dels dèficits estructurals més importants, en l'àmbit del patrimoni cultural, que caldria solucionar d'una manera urgent. Més enllà de la manca de finançament que això ha implicat per a les entitats que treballem en un àmbit territorial, també ha comportat una falta de tradició en l'activació de productes conjunts i compartits. Sens dubte, l'experiència de vuit anys de funcionament de les antenes de l'Observatori –en tot el que aquesta ha comportat tant de positiu com de negatiu– pot ser de gran ajut per aplicar-ho a qualsevol nou intent de treball en xarxa.

ELS MUSEUS I L'IPEC

La relació que els museus catalans han mantingut amb l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya es pot considerar, globalment, de dos tipus:

5. Portada de la publicació Carrer, festa i revolta, editada per l'IPEC. Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

¹¹ Són conegudes de tots l'experiència de la Xarxa de Museus Locals de la Diputació de Barcelona i el sistema del Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya.

6. Cabeçó decorat amb tatxes. Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

7. Ramada de Sarrado de Castanesa al municipi de Castigaleu. Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament

¹² No tots els museus als quals fem referència en aquest punt estan necessàriament integrats al registre de museus. En alguns casos són col·leccions. Els programes IPEC no són exclusius dels museus, també es poden sol·licitar des de moltes altres entitats, com associacions, fundacions, entitats culturals, instituts de recerca, centres d'estudis, etc. Curiosament, però, els museus constitueixen una de les entitats que està més present en aquestes convocatòries.

1. D'una banda, aquells museus que han participat d'una manera directa o indirecta en els programes de recerca del patrimoni etnològic de Catalunya. Alguns com a promotors directes de la recerca i d'altres, com a equipaments de suport a grups d'investigadors.

En aquest sentit, i gràcies a les dades que ens ha aportat l'IPEC, dels 104 projectes desenvolupats en aquests anys, són un total de 46 les recerques i els estudis realitzats que han estat vinculats directament a museus¹² catalans. El tipus de recerca realitzada va des dels programes de documentació (un total de 28 relacionats amb museus) fins als programes d'anàlisi (un total de 18).

Si partim de les dificultats que tenim els museus per aconseguir recursos per a la investigació, tal com ja esmentàvem al principi d'aquest article, l'IPEC s'ha convertit en una important font de finançament alternatiu per a molts museus. Aquestes xifres també ens expressen una altra dada interessant. L'elevat nombre de museus d'arreu del país que participa en aquests programes de recerca és una viva expressió del creixent interès per part dels museus a activar línies d'investigació en l'àmbit territorial. Això vol dir que els museus –o si més no una part d'ells–, a més de tenir una constant preocupació per aspectes com la conservació i documentació, la difusió i la gestió, també tenen un gran interès en la recerca. Això, sens dubte, aporta un grau de qualitat al treball que aquestes institucions patrimonials estan desenvolupant en el nostre país.

Sovint, i com a conseqüència de moltes d'aquestes investigacions realitzades des dels programes IPEC, s'han desenvolupat, des dels museus, interessants productes de difusió en forma d'exposicions, publicacions, activitats divulgatives, audiovisuals, etc., que han servit per rendibilitzar socialment la recerca i donar-li una aplicabilitat que, malauradament, és escassa en el món acadèmic.

2. D'altra banda, una segona vinculació de l'IPEC amb els museus, com ja hem vist anteriorment, és l'Observatori per a la Recerca Etnològica de Catalunya. De les deu entitats que formen part de les antenes de l'Observatori, vuit són museus registrats. Creiem que això és un clar exemple de l'important paper que aquests tenen com a equipaments territorials que ens poden ajudar a estructurar i cohesionar la política cultural i patrimonial del nostre país.

En resum, l'IPEC ha representat, també, un important recurs de recerca, de finançament i de generació d'activitats –vinculades amb el patrimoni etnològic– per a molts museus d'àmbit territorial d'arreu de Catalunya. Aquesta és una bona mostra de com es poden activar, des de l'administració, línies d'actuació en forma de xarxes que repercuten en una millor gestió territorial.

L'IPEC A L'ACTUALITAT, LA CONSOLIDACIÓ D'UNA XARXA OBERTA AL TERRITORI. ALGUNES REFLEXIONS

Malauradament, l'IPEC i els projectes que en formen part, especialment l'Observatori, no són gaire coneguts en el món dels museus catalans. Potser perquè l'etnologia és encara una disciplina oblidada en els nostres museus, potser per la manca d'antropòlegs que treballin en l'àmbit de la gestió del patrimoni. O potser, perquè els minsos recursos existents en els nostres museus dificulten la possibilitat de plantejar projectes de recerca.

Sigui quin en sigui el motiu, cal recordar als museus del país que l'IPEC continua sent un bon lloc on ubicar i dur a terme projectes de recerca. Museus com els dels que signem aquest article, o qualsevol de les altres entitats que formen part de l'Observatori per a la recerca etnològica, poden ser un bon punt de contacte per a aquells que vulguin incorporar-se i participar en aquests programes. Sens dubte, aquesta és una oportunitat que cal aprofitar.

Després de quinze anys d'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, voldríem aportar algunes reflexions amb vista al futur:

- Si bé l'IPEC ja ha recorregut un llarg camí, amb daltabaixos i diverses velocitats de creuer, representa un gran èxit el fet que en cap moment no s'hagi hagut d'aturar en el seu trajecte.
- Creiem que és evident, i la dinàmica que ha anat generant en aquests anys ho corrobora, la necessitat de continuïtat de l'IPEC i de tots els

de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

8. Exposicions temporals d'objectes de fusta al Museu de les Trementinaires.

Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

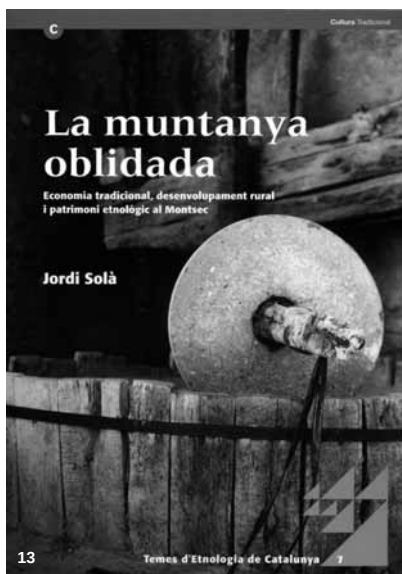
9. Sortida d'una de les comparses de la Rua Grossa de la Ciutat Comtal.

Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

10. Carnestoltes al barri de Gràcia, Barcelona.

Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

11. Imatge del procés de construcció d'un forn de calç al municipi de Tarrés. Fotografia: Museu Comarcal de l'Urgell

12 i 13. Portades de publicacions de l'IPEC. Fotografia: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya/Arxiu de Patrimoni Etnològic de Catalunya/IPEC

seus productes. Cal evitar-ne, però, l'estancament i potenciar-ne l'ampliació pressupostària, la consolidació de l'equip tècnic de gestió, la incorporació de noves entitats a la xarxa de l'Observatori i reactivar les jornades anuals sobre la recerca en etnologia.

- En aquest sentit, s'ha de continuar reivindicant l'aplicabilitat de la recerca i reforçar-ne la dimensió social i territorial, evitant que la investigació quedi reclosa, únicament, en l'àmbit acadèmic.
- L'IPEC crea l'entorn i les condicions necessàries per dissenyar productes potents, resultat de la recerca etnològica i del treball en xarxa. Creiem que val la pena aprofitar al màxim aquesta estructura i donar-li el suport institucional que calgui.
- El treball en xarxa és enriquidor i representa una important opció estratègica que cal potenciar. Per als museus territorials, el fet de pertànyer a com més xarxes millor –i que aquestes no siguin excloents– és una necessitat evident per tal d'assolir una millor organització i definició dels nostres objectius de gestió.
- Ara, amb les esperances i expectatives que genera el nou Pla de Museus, cal trobar una correcta articulació i convivència entre l'IPEC, com a ens que promou i activa la recerca etnològica, i altres xarxes territorials que es puguin desenvolupar. Sens dubte, el que cal és sumar esforços i eixugar el dèficit històric d'inversions que hi ha envers els museus i equipaments territorials.
- Creiem que cal aprofitar l'experiència que ens ha aportat l'IPEC durant tots aquests anys. Generalitzar el treball en xarxa en altres àmbits de l'administració, trencant la distància entre acadèmia i localisme, obrint els recursos a la participació de tots amb criteris científics, etc.

Sens dubte, després de quinze anys des de l'inici de l'IPEC, queda encara molt camí per recórrer. Però, si més no, sembla que aquest ja és un projecte consolidat i ben orientat per anar cobrint noves etapes

El museu de la gent

JOSEP FORNÉS

Director del Museu Etnològic de Barcelona

1

1. Programa «Colòmbia 2007». Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

Desde principios del siglo XX, algunos intelectuales se plantearon la posibilidad de hacer un museo de etnografía en Barcelona. En la década de los cuarenta se creó la Sección Etnografía del Museo de Industrias y Artes Populares en el Pueblo Español de Montjuïc, con Violant i Simorra como conservador, con la voluntad de convertirse en el Museo Etnográfico de Cataluña. Unos años después, paralelamente, se fundó el Museo Etnológico y Colonial a partir de la recopilación de materiales etnográficos de todo el mundo, entre los que destacan las colecciones de Nueva Guinea y de Marruecos. Finalmente, en 1999, se compactaron los dos museos en el actual Museo de Etnología de Barcelona, una apuesta de conocimiento y de intercambio abierto a la participación de los diferentes colectivos y ciudadanos en un mundo cada día más plural.

In the early 20th century certain intellectuals were proposing the possibility of creating an ethnography museum in Barcelona. In the 1940s, the Ethnographic Section of the Museum of Traditional Industries and Arts at the Pueblo Español in Montjuïc was founded, with Violant i Simorra as curator, with the aim of its becoming the ethnographic museum of Catalonia. In parallel

UN MUSEU AMB HISTÒRIA

Des de les primeries del segle xx, alguns intel·lectuals i erudits es plantejaren la possibilitat de fer un museu d'etnografia a Barcelona. Acabada l'Exposició Universal del 1929, l'arqueòleg Pere Bosch i Gimpera organitzà el Museu Arqueològic en l'espai de l'antic Pavelló de les Arts Gràfiques. Allí Joan Amades i Gelats organitzà una primera col·lecció d'etnografia, segurament amb materials aplegats per ell mateix i per Rossend Serra i Pagès.

Essent Agustí Duran i Sanpere director de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, es reprèn la vella idea. Per això es demana a Ramon Violant i Simorra i a Joan Amades que organitzin el futur museu en el recinte del Poble Espanyol de Montjuïc. La idea primigènia era que, amb l'ajut del treball de camp i la recol·lecció, es fes un panorama de les cultures pirinenques tradicionals des del Cantàbric fins a la Mediterrània i, a més, es dediqués un apartat a les etapes de la vida de la gent i dels aspectes de creences, festes i símbols.

En la dècada dels quaranta del segle passat, tot just acabada la guerra civil, Ramon Violant i Simorra pensa en la idea de crear un museu etnogràfic a Barcelona. Amb Agustí Duran i Sanpere, director de l'Arxiu Històric de la Ciutat i amb Joan Amades creen la Secció Etnogràfica del Museu d'Indústries i Arts Populars al Poble Espanyol de Montjuïc, de la

with this, a few years later the Museo Etnológico y Colonial was founded on the basis of a collection of ethnographic material from around the world, most notably the collections from New Guinea and Morocco. Finally in 1999 these two museums were brought together as the Museu d'Etnologia de Barcelona, to promote knowledge and interchange open to the participation of different groups and individuals in an ever more plural world.

2. Pintura sobre escorça, Austràlia. Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

qual n'és nomenat conservador al febrer del 1942, amb la voluntat d'esdevenir el Museu Etnogràfic de Catalunya. En el moment actual tot aquest llegat patrimonial forma part del Museu Etnològic de Barcelona. Violant va adquirir en nom de l'Ajuntament de Barcelona un patrimoni objectual de gran importància per a l'etnografia catalana de tots els temps, en un moment d'alt risc per a la conservació d'aquells materials humils i poc valorats de la cultura de la gent. Cal destacar, també, la importància de la incorporació de col·leccions europees fruit de donacions de col·leccionistes particulars.

L'any 1948 es funda el Museo Etnológico y Colonial, dirigit per August Panyella, que, al final de la dècada dels cinquanta, inicia importants expedicions de recol·lecció de materials etnogràfics arreu del món. Cal remarcar la tasca de Zeferina Amill, esposa de Panyella, que participa en les campanyes de recol·lecció i en la museïtzació dels objectes etnogràfics que l'equip del museu obté en els viatges. Fruit de les campanyes etnogràfiques del Museu Etnològic i Colonial, amb el suport tècnic d'Eudald Serra i l'ajut d'Albert Folch, s'adquireixen les valuoses col·leccions de cultures dels territoris més allunyats. Destaquen per la seva importància les col·leccions de Nova Guinea, les primeres que es van adquirir sobre el terreny, i les del Marroc.

Panyella assumeix des del 1962 la direcció del Museu d'Indústries i Arts Populars i del Museu Etnològic de Barcelona en la seva primera unificació. En aquesta etapa s'incrementen les campanyes de recollida de materials etnogràfics a la península Ibèrica. Del 1982 al 1999 funciona de manera independent el Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars sota les directrius de Marta Montmany i Dolors Llopart, que pren com a model museogràfic l'antropologia francesa, tot i que els models documentals i expositius s'inspiren també en la museologia anglesa, posant l'accent en el que avui se solen anomenar museus de societat. L'any 1999 es produeix una altra vegada la compactació de museus en l'actual Museu Etnològic de Barcelona.

La qualitat de les col·leccions patrimonials del museu resulta essencial per entendre els aspectes materials de l'etnografia de Catalunya. La seva unitat és avui l'actiu més valuós del Museu Etnològic de Barcelona; sense aquesta unitat no es podria desenvolupar la funció del museu enfront de la realitat plural de la societat actual. El patrimoni objectual i documental recollit per Violant, Panyella, Amill, Serra, Folch, Gómez, Noé, Elías, Sabater Pi, Huera, Fauria i tots els professionals que estem treballant en la seva conservació, l'estudi, la interpretació i la difusió haurà de ser el llegat més valuós per al recentment anunciat Museu Nacional de Societat.

EL MUSEU, AVUI

L'Etnològic de Barcelona ha volgut ser, en els seus darrers temps, un espai de diàleg i de reconeixement entre cultures. El seu patrimoni el formen col·leccions de cultura material representatives de pobles d'arreu del món. Les col·leccions contenen més de 80.000 objectes etnogràfics que representen el 60% del patrimoni etnogràfic inventariat a Catalunya. Des del 2004 el museu presenta la seva exposició estable. La mostra ofereix més de 10.000 objectes al públic, i para una especial atenció a les col·leccions catalanes. Proposa formes de coneixement des de la pràctica i la implicació personal, i des del diàleg, com a eines per al coneixement de l'altre i per recrear pautes de convivència per al futur. Porta a terme l'estudi i la difusió del coneixement dels humans, de les seves relacions amb l'entorn, l'organització política, els sistemes econòmics i de creences, etc. El museu desenvolupa les activitats considerant la diversitat de les societats, i la situació dinàmica en els seus contextos.

L'Arxiu d'Imatges del Museu Etnològic es va crear com a tal l'any 1959. Registra més de 50.000 gràfics. Està format bàsicament per imatges preses durant les diferents expedicions realitzades pel Museu Etnològic de Barcelona o pels seus col·laboradors per recollir objectes de cultura material en països d'arreu del món: Europa (península Ibèrica –Catalunya, Andalusia, Castella i Lleó, Conca, Múrcia, les illes Balears, el País Basc i Portugal–, les illes Canàries, França, Itàlia, i alguns països nòrdics, Rússia, etc.); Àsia

3

3. Ventall. Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

4. El museu col·labora amb el Museu de l'acordió d'Arsèguel. Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

(Turquia, Afganistan, l'Índia, el Nepal, el Tibet, el Japó, les Filipines, la Xina); Amèrica (Bolívia, Brasil, Costa Rica, l'Equador, Guatemala, Mèxic, el Panamà i el Perú), i Oceania (Austràlia, Nova Guinea, Noves Hèbrides). També hi ha imatges dels objectes del museu i d'altres museus etnològics. Actualment l'Arxiu integra tots els importants materials de l'antic Museu d'Arts Indústries i Tradicions Populares del Poble Espanyol de Montjuïc, especialment les imatges originals de les campanyes que Ramon Violant i Simorra va fer com a conservador d'aquest museu municipal de Barcelona acompanyat pel fotògraf del museu Claudi Gómez i Grau i el dibuixant Ramon Noé i Hierro. També hi ha dibuixos originals de Josep Roig i Ismael Casasayes i els interessants reportatges fotogràfics de festes fets per Joan Amades.

La Biblioteca del Museu Etnològic de Barcelona fou creada l'any 1953 com a complement indispensable del museu, per a l'estudi i el coneixement dels seus fons i per donar servei als tècnics del museu, professors, estudiants i investigadors interessats en les ciències socials, i en especial l'antropologia. Integra la totalitat dels fons bibliogràfics de l'antic Museu d'Arts Indústries i Tradicions Populares del Poble Espanyol de Montjuïc. Els seus fons es componen de més de 40.000 volums sobre ciències socials com l'antropologia, l'arqueologia, com també sobre museologia, museografia, etc., i més de mil títols de revista, tant del país com estrangers, així com bibliografia especialitzada de conservació i restauració de materials etnogràfics. Conté obres de caràcter general i específiques d'Europa, Àsia, Àfrica, Amèrica i Oceania, com també un fons important sobre Catalunya i la resta de la península Ibèrica.

Entre els seus fons, cal remarcar, per l'interès específic que tenen per als investigadors: la Biblioteca Americanista del doctor Lluís Pericot, adqui-

5 i 6. Llibreta de camp de Violant i Simorra.
Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

rida l'any 1981; el fons sobre la Guinea Equatorial dels anys vint als cinquanta, difícil de trobar en altres biblioteques; el fons del nord d'Àfrica, el Japó i l'Equador, adquirit en alguns casos en les campanyes de recerca realitzades pel mateix museu, i la Biblioteca Americanista del doctor José Alcina Franch, amb un fons de 10.000 volums, adquirida l'any 1997. En el moment actual, el registre està en procés avançat d'informatització.

ELS NOUS REPTES

La societat plural a la qual donem servei des del museu reclama respostes a les inquietuds socials i culturals que ens toca viure, i aquestes respostes no poden ser només periodístiques o polítiques, sinó que han de ser també respostes articulades des de la historiografia, l'arqueologia, l'antropologia, la sociologia; en definitiva, han de ser també respostes científiques.

El museu del tercer mil·lenni ha de tenir una gran capacitat d'adaptació als canvis socials i econòmics que es produeixen en les societats avançades. Per això, cal una actitud oberta i d'escolta permanent a la societat a la qual dona servei. Ha de mantenir viu l'esperit crític a l'hora de progra-

<u>30</u>			
3003	⁶⁴ X	Zap. que boi pufat Tanséi Wog.	14
		<u>Gran de pastor</u> . tipic dels pastors del país.	12
3004	⁶⁵ X	Fluvisl riu vell fet 1 ^a aug 1918.	15
3005	⁶⁶ X	<u>Fluvisl fallgu</u> , set 1908. olímp.	10
3006	⁶⁷ X	" " id.	10
3007	⁶⁸ X	" " id. Bispian	10
		per com enviar a Salicis. Francisco Reiff i l'hi va portar un autògraf de l'autor.	
3007	⁶⁹ X	<u>Flauti</u> fet d'Agustí Reiff 18....	20'
		Per focadors nous.	<u>91</u>

mar les seves ofertes al públic. La capacitat d'atraure nous públics és un repte constant que cal revisar dia a dia.

La creació de xarxes territorials de museus en la nova xarxa catalana de museus d'etnologia, en la qual el Museu Etnològic de Barcelona s'incorpora, optimitza de manera transversal la implantació de les diferents pràctiques de la disciplina i la interacció dinàmica amb els agents culturals de cada territori. Tot plegat hauria de multiplicar l'ús social dels museus fent efectives les polítiques culturals de proximitat.

Apropar el patrimoni a la gent vol dir ser sensibles a tots i a cadascun dels registres de comunicació dels receptors; vol dir entendre les noves necessitats dels nous visitants i saber formular hipòtesis de públics futurs.

L'antropologia, com a ciència social que se serveix de la interpretació i la comparació, és útil com a pal de pallar per articular discursos científics capaços d'assumir el repte d'investigar i explicar els canvis històrics de la nostra societat plural, construint els relats entenedors que la gent dema-

7. El museu col·labora amb la festa de Gràcia.
Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

8. Exposició *Gitanos*. Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

na des d'una perspectiva etnohistòrica.

El museu d'avui ha de facilitar eines per poder pensar el passat i repensar el present per retornar a la societat els seus cabals culturals.

El museu actual també ha de ser capaç d'emocionar el públic; és per aquest motiu que és tan important treballar amb el patrimoni intangible.

En els processos de planificació del desenvolupament local es considera la cultura com allò que dóna un sentit integral a conceptes com benestar, cohesió, capacitat, societat civil, capital social, compromís, pertinença, especificitat, creativitat. El patrimoni no n'és una excepció.

En el text de presentació del tema de la 20a conferència de l'ICOM 2004 celebrada a Seül, que es va dedicar a *Museus i patrimoni immaterial*, es podia llegir:

És prou conegut que, fins ara i arreu, els museòlegs han orientat principalment la seva atenció i els seus esforços cap a la recol·lecció, la conservació, la recerca, l'exhibició i l'intercanvi dels objectes tangibles, ja siguin culturals com naturals, i que han creat museus com a espais de recerca, de desenvolupament espiritual i cultural de la població, i també com a espais d'interpretació del patrimoni i d'educació. Tanmateix, les manifestacions de la cultura no són solament materials, sinó també intangibles. La cultura es transmet de generació en generació mitjançant l'idioma, la música, el teatre, les actituds, els gestos, les pràctiques, els costums i tot un deversall d'altres formes de mediació, com també pels objectes i els llocs on l'home ha expressat les seves idees.

Vet aquí una estratègia acurada d'apropament entre el patrimoni i la gent des d'una perspectiva multidisciplinària, plural, des d'una anàlisi pura fins a una aproximació antropològica, interpretativa. Això necessita reforçar la participació activa dels protagonistes amb els quals hem de reconstruir els relats.

Els museus també poden contribuir a la creació d'un nou imaginari per a la cohesió social. La seva funció social s'ha anat modificant similarment a com ho ha fet la de la mateixa cultura a la societat contemporània. El públic del museu pertany cada cop més a noves categories de la població que busquen en el museu també un lloc de relació social on s'ofereixen

9

9. Ceràmica Amazig. Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

10

10. Mohamed guiant una visita. Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

11

11. Música gitana al jardí del museu. Fotografia: Museu Etnològic, Barcelona

altres formes de gaudir del temps lliure.

El públic potencial dels museus és sobretot gent jove, una part prou important de la població i que s'està formant. Però la tipologia del públic d'un museu cada cop serà més diversa, tan diversa com la societat on desenvolupa la seva acció. La construcció de les noves identitats avança en paral·lel amb les noves formes de vida social i això comporta una societat cada cop més plural amb cultures que cohabituen, però que no sempre conviuen.

A fi que persones de cultures diferents puguin conviure lliurement i puguin superar els seus conflictes, el primer pas que han de fer és reconèixer-se. El coneixement mutu és important per a la convivència, i comporta sovint, encara que no sempre, veure l'altre tal com és, esborrant estereotips i estigmes, és a dir, desfer prejudicis. Trobar els trets de semblança d'uns i altres, reconèixer la diferència com un valor afegit de pluralitat, són idees importants que massa sovint semblen

una utopia i no s'apliquen gaire en les ofertes culturals més enllà de la música o la gastronomia. Quants museus han programat mai una acció que tingui com a protagonista la cultura d'una comunitat com la gitana que porta prop de sis segles d'història i vida social, cultural i artística i d'incomprensió a Catalunya?

Un museu de la memòria com l'Etnològic de Barcelona ha de ser capaç d'emocionar els vells i els nous visitants fent-los sentir partícips d'allò que contemplen i que els evoca identifications passades i presents i, sobretot, suggerir preguntes que els ajudin a la reflexió sobre les noves identifications del futur. La sensibilització de sectors de població cada cop més diversos envers el patrimoni continua sent un objectiu a assolir.

El públic dels museus canvia al ritme que ho fan els habitants de la ciutat, de la comarca, com a resultat del canvi social que s'està produint amb el fet migratori i la globalització. Aquest fet és més evident en les grans ciutats, on els diferents grups ètnics i culturals s'organitzen per mantenir els seus referents i on la figura del mitjancer cultural, la persona que actua de pont entre la cultura pròpia i la d'acollida, s'ha convertit en un referent obligat.

Però aquest fenomen no és exclusiu de les grans zones urbanes, sinó que es produeix, també, en nuclis més petits, rurals o industrials, on acudeixen persones de diferents llocs del món atretes per l'oportunitat de treballar i construir una vida millor. En alguns camps, com l'ensenyament o la sanitat, on la realitat plural de la societat incideix de manera molt directa, ja fa temps que s'han creat instruments de participació i d'implicació.

Pel que fa al camp de la cultura, els museus, com a gestors del patrimoni, ens hem de fer ressò d'aquest fet. Hem d'incorporar el nou patrimoni aportat pels nous ciutadans i, si més no, ens hem de plantejar la incorporació de noves formes de comunicació museogràfica.

Com si no s'explica la cultura del país a persones que tenen uns referents culturals tan diferents? Com es creen ponts? Com s'hi arriba? Calen noves formes de comunicació. Tot això és també una nova missió dels museus.

La concepció contemporània de museu implica cada cop més la reversió en la ciutadania dels coneixements potencials que la difusió del patrimoni pot aportar. Això vol dir aprofitar les potencialitats objectives del patrimoni cultural, la seva dimensió social i col·lectiva, la seva capacitat educadora, el seu caràcter científic, el seu potencial econòmic i estratègic, el seu valor simbòlic i identitari, per incrementar la qualitat de vida dels ciutadans.

En conseqüència el museu ha de generar cultura, ha de fomentar la participació, ha d'afavorir la capacitat crítica, ha de promoure i difondre les seves col·leccions, ha de barrejar tradició i innovació, ha de ser dinàmic,

ha d'adaptar-se a la societat canviant, ha d'atreure nous públics, ha de fer més proper el patrimoni als ciutadans, ha de passar de ser contenidor de cultura i coneixements a ser un equipament dinàmic i proper a la ciutadania. Resumint, ha d'oferir una proposta plural i diversa, ha de ser un centre de coneixement i d'intercanvi.

Posar en pràctica la democratització cultural significa posar la cultura, i també el patrimoni cultural, a l'abast de tothom, des d'una actitud sensible envers la diversitat de nivells formatius, necessitats i expectatives de la gent. Cal entendre l'accessibilitat tant a escala física com intel·lectual i econòmica. Cal estimular l'interès de la gent envers el seu patrimoni.

El patrimoni, com a construcció social i simbòlica que és, contribueix a configurar la memòria col·lectiva. La concepció del patrimoni ha de ser oberta i dinàmica, i ha de possibilitar la integració d'elements i manifestacions culturals representatives dels diversos col·lectius que configuren la societat d'avui.

El museu ha de fer efectiva la dinamització del teixit associatiu, implicant-hi la diversitat d'entitats i de col·lectius de cultura popular presents a Catalunya. El museu ha de ser un projecte integrador, creatiu, intercultural i cosmopolita.

Un museu útil a la gent que doni respostes a preguntes com ara: Per què arriben pasteres i *caiuco*s a les nostres costes? Per què molesten els nous veïns amb les seves peculiars formes de celebrar? Com canvien els hàbits culturals en les noves generacions? Com és que a Catalunya es parlen més de 350 llengües?

El museu ha d'estar obert a les realitats culturals d'un món plural projectant-se arreu, inserint-se en les xarxes internacionals de col·laboració i possibilitant l'accés dels ciutadans i les ciutadanes a manifestacions culturals de procedència i nivell internacionals.

En aquest sentit, l'Etnològic de Barcelona col·labora sovint amb museus d'arreu del món i participa activament en projectes internacionals a Europa, Àfrica, Àsia, Amèrica i Oceania.

Darrerament el museu ha participat activament en el projecte Bosque la Primavera a Guadalajara (Mèxic) fent treball de camp, dinamització i formació en zones rurals al voltant del patrimoni intangible.

També hem participat amb la universitat colombiana de Nariño en la fundació de l'associació mundial d'investigadors de la festa i en la Red Mundial de Carnavales a la ciutat de San Juan de Pasto. De les col·labo-

racions s'han obtingut resultats concrets, com la participació de més de cent cinquanta comparsers del Carnaval dels barris de Barcelona en el Carnaval de Niça aquest any 2008.

El museu ha organitzat exposicions a Síria amb motiu de la Capital de la Cultura Islàmica Alep 2006 i està enllestit la seva participació en els actes de la Capital de la Cultura Àrab Damasc 2008 enviant una delegació de dansa i música tradicional amb elements d'imatgeria festiva revisitant els indrets que Domènec Badia descrivia ara fa dos-cents anys en el seu llibre dels viatges d'Alí Bei.

El MEB ha participat en l'assessorament per a la creació de la Xarxa d'Ecoturisme rural i Ecomuseu de la zona de la Hauss (Marràqueix-Marroc), impulsada per un dels professors del Departament de Pedagogia del museu.

El MEB participa des de fa anys en les tasques de recerca del Grup Homínid de la Universitat de Barcelona fent treball de camp a la Terra d'Arhem (Austràlia). Aquesta investigació està estretament vinculada a l'exposició estable del museu.

Tot museu de societat hauria de fer efectiva de manera especial la recerca en l'àmbit del patrimoni intangible, del qual la festa és un dels seus més alts exponents.

En aquest sentit, el Museu Etnològic de Barcelona ha formalitzat un conveni amb la Federació Festa Major de Gràcia, Festa Tradicional d'Interès Nacional de Catalunya, pel qual es museïtzen detalls de guarniment dels carrers en festes.

També, i des de fa anys, el MEB és la seu de l'ANIN, Associació de Narradores i Narradors, fent efectiva la interacció constant amb els narradors de contes que utilitzen el museu de manera habitual.

L'any 2003, des del Museu Etnològic de Barcelona es va iniciar el treball de camp per a l'exposició *Gitanos, la cultura dels rom a Catalunya*, amb el propòsit de fer realitat l'objectiu d'apropar el museu a la gent. El resultat en va ser una mostra sobre la història i l'actualitat del poble gitano a Catalunya que es fonamentava en materials del museu i en aportacions dels mateixos gitanos, els quals van acompanyar el procés des del seu inici. Les implicacions a escala comunitària en diversos territoris catalans on hi ha presència del poble gitano han fet que la comunitat gitana reconegui el museu com un instrument de difusió de la seva pròpia cultura i un element de prestigi per a la comunitat. En el moment actual, aquesta implicació ha estat afavorida per la itinerància de l'exposició. La mostra s'ha presentat

a Perpinyà durant l'inici de la Capital de la Cultura Catalana 2008 i té prevista la seva presència a les diferents localitats catalanes on el poble gitano ha fet història.

Encara hi ha qui qüestiona l'heterogeneïtat de les col·leccions d'un museu d'etnologia. Des de la hiperespecialització i la poca interdisciplinarietat d'alguns especialistes, es tendeix a afirmar que el millor que es pot fer amb els objectes exòtics és tornar-los als territoris d'origen.

Però els nous reptes de la societat contemporània, molt estratificada, són tan diversos com plural és la mateixa societat. Els objectes patrimonials de les cultures d'origen de les persones immigrades resemantitzen la seva funció com a instruments per obrir finestres al coneixement i donen un nou sentit i valor a les col·leccions mal anomenades exòtiques.

CONCLUSIÓ

Construir projectes culturals de proximitat des de la gestió del dia a dia d'un museu pot ser una feina més normal del que sovint sembla. Els qui fem feina al Museu Etnològic de Barcelona treballem cada dia per construir una museologia útil a la gent. Des de la gestió del patrimoni acumulem col·lectivament una llarga experiència que ens fa ser prudents a l'hora d'imaginar escenaris futurs. Però aviat no farem aquesta feina tots sols. Serem, en el futur, un element dinàmic d'una xarxa de museus i haurèm de treballar amb professionals i amb col·lectius d'arreu de Catalunya, resseguint les passes dels pioners de l'etnografia catalana.